

проф. др Предраг Пузовић
Православни богословски факултет
Београд

Монашка школа у манастиру Раковици

О Монашкој школи у манастиру Раковици није до сада много писано*, осим неколико чланака и кратких вести које су доносили црквени часописи, најчешће *Духовна сѝража*. Нешто архивске грађе која се односи на рад школе од 1906. до 1914. чува се у Архиву Србије, фонд Министарства просвете и црквених послова. Много више грађе има у Архиву Југославије, фонд Министарство вера, и односи се на период од 1921. до 1932. године, када је школа обновила рад после Првог светског рата. У Архиву СПЦ, осим записника Светог архијерејског сабора и Светог архијерејског синода, друге грађе нема. Може се претпоставити да се архивска грађа ове школе налази на звонику цркве Св. Ап. Марка, која је, нажалост, недоступна истраживачима.

У време отварања Монашке школе у манастиру Раковици код Београда била је велика оскудица у монаштву. И оно мало монаштва добрим делом било је неуко. Да би се ова криза у монаштву превазишла, све је више сазревала идеја да је неопходно да се отвори монашка школа. Удружење свештенства монашког реда још 1897. године на седници у манастиру Драчи покреће питање отварања монашке школе која би спремао монашки кадар. На основу скупштинске одлуке, Удружење је упутило митрополиту Михаилу (Јовановићу) представку са захтевом да се отвори монашка школа.¹ Митрополит Михаило умро је следеће године, па је ова жеља монаха остала неиспуњена. Ова идеја ће бити реализована тек за време митрополита Димитрија (Павловића). Наиме, из писма митрополита Димитрија министру просвете и црквених послова Љубомиру Стојановићу² од 26. септембра 1905. године видимо да је Свети архијерејски сабор те године посветио доста времена питању будућности наших манастира, „који у последње време приметно опадају, поглавито са тога разлога, што у њима нема калуђера иоле образованијих у погледу црквеном и привредном, и нашао је да би се то питање могло најбоље уклонити

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 149037А („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке Републике Србије.

¹ Р., Монашка школа, *Ушештељ*, бр. 4 и 5, Београд 1909, 163.

² Љубомир Стојановић био је министар просвете и црквених послова од 29. маја до 2. августа 1903, од 21. септембра 1903. до 26. јануара 1904, од 30. јула 1905. до 17. априла 1906. и од 11. фебруара до 11. октобра 1909. године. *Министри просвете Србије 1811-1918*, Београд 1994, 126.

и решити на тај начин што би се отворила монашка-богословска-пољопривредна школа у којој би се млади пострижници васпитавали поред онога што им је потребно као служитељима Божјег олтара још и нарочито у пољопривреди, како би доцније стечено практично знање у овој школи могли корисно применити на скромним манастирским имањима, које по досадашњем начину обрађивања од њихових управника не дају готово ни половину онога приноса, које се справом од њих може очекивати“. У наставку писма Митрополит тражи од Министра да помогне у остваривању ове замисли тако што би једног професора за богословске предмете платила држава из буџета. Тај издатак неће бити велики ако се упореди са издацима које ће имати цркве и манастири за издржавање школе. Издатак неће бити велики и стога „што ће питомци ове школе као доцније управници манастира бити углед својој околини за све радове пољопривредне, дакле што ће бити од користи једном речју целој држави“. Митрополит моли Министра да усвоји молбу Светог архијерејског сабора.³ У почетку се размишљало да се монашка школа отвори у манастиру Студеници. Касније се од ове идеје одустало. У писму од 6. марта 1906. године митрополит Димитрије обавештава министра просвете и црквених послова Љубомира Стојановића да ће се монашка школа отворити у манастиру Раковици. У наставку писма каже да је до ове измене дошло „што у Студеници нема за сада подеснога монашкога лица, коме би се поверила управа над школом, и што би се тешко могло наћи потребни наставници који би хтели тамо ићи. А за све ово биће велика олакшица у манастиру Раковици“. Школу ће издржавати манастири, а према потреби додаваће се из црквеног фонда. На крају писма каже да ће школа почети са радом „месеца априла одмах по Васкрсу“ и да ће накнадно поднети правила њеног уређења.⁴ Два дана касније, 9. марта, Митрополит писмом обавештава Министра да ће школа у манастиру Раковици почети да ради 10. априла те године. Моли Министра да према захтеву Светог архијерејског сабора одреди једног наставника монашког реда за богословске предмете. Тога наставника би плаћала држава, а остали трошак ће Свети архијерејски сабор разрезати на манастире према њиховом имовном стању. Ако ово не буде довољно, додаваће се из црквеног фонда.⁵ Министар просвете и црквених послова Љ. Стојановић је одговорио на Митрополитово писмо сутрадан 10. марта и одобрио отварање монашке школе у манастиру Раковици, која ће се издржавати о трошку манастира.⁶ Из ових докумената се јасно види да је монашка школа у Раковици почела да ради априла 1906. а не 1905. године, као што има тврдњи у литератури.⁷

Монашка школа је основана одлуком Светог архијерејског сабора у споразуму с Министарством просвете и привреде с циљем да образује монашки подмладак, који ће прожет учењем Српске Православне Цркве с једне стране одржати углед наших манастира, а с друге стране, обогаћен привредним знањем, корисно

³ Архив Србије, МПс – Ц, Ф XV р 27/ 1910; АСБр. 102, 26. септембар 1905.

⁴ *Истио*; АЕБр. 527, 6. март 1906.

⁵ *Истио*; АЕБр. 559, 9. март 1906.

⁶ *Истио*; ЦБр. 464, 10. март 1906.

⁷ По др Душану Кашићу, Монашка школа у манастиру Раковици почела је да ради 1905. године. Уп. Др Душан Кашић, *Манастир Раковица*, Београд 1970, 56.

послужити економском напретку свога боравишта и угледу околине. У школу су примани манастирски ђаци од 14. до 18. година. Годишње је примано око 30 ђака. Школовање је трајало четири године. Кандидати су стицали у школи основна богословска и привредна знања.⁸ Ученици нису преко године оцењивани „већ им се ранг одређује према општој марљивости преко целе године, како у погледу наставних предмета, тако и у отправљању практичних радова, у колико им се додељују у дому и дворишту, као и у градини, воћњаку и винограду, да би стекли што већу рутину у тим гранама“.⁹

Свети архијерејски сабор донео је три уредбе које регулишу уређење школе и рад у њој. Једна уредба носи наслов *Нацрт за уређење монашке школе*, а друге две се тичу унутрашњег живота и ученичког рада и носе наслове *Правила унутрашњеј рада и живоји у монашкој школи* и *Школски закон за ученике монашке школе*.

У Нацрту за уређење монашке школе стоји: „Монашка школа је богословско-привредан завод, у коме се спремају кандидати за монашки чин“ (чл. 1). Школа је под надзором Светог архијерејског сабора и под управом епархијског епископа (чл. 3), издржавају је сви отачаствени манастири, сразмерно њиховом материјалном стању (чл. 2), школовање траје четири године и настава је углавном практична, с кратким теоријским објашњавањем (чл. 4). Изучавају се следећи предмети:

Библијска историја Старог и Новог завета

Катихизис

Историја монаштва с познавањем канонских прописа о црквама и манастирима

Историја хришћанске цркве

Историја српске цркве

Литургија

Црквено певање с правилом

Ратарство

Градинарство

Ливадарство

Виноградарство с подрумарством

Воћарство

Сточарство

Шумарство

Марвено лекарство

Пољопривредно законодавство

Књиговодство

Управа добара

Рачун

Свети архијерејски сабор може по потреби наредити да се изучавају и друге науке.

Наставни план и програм саставља Наставнички савет у договору са стручним лицима која одреде министри црквених послова и привреде, а потврђује га

⁸ Р. Грујић, Монашка школа, у: *Азбучник Српске православне цркве*, Београд 1993, 142.

⁹ Монашка школа, *Духовна слика*, бр. 1 и 2, Београд 1910, 5.

Свети архијерејски сабор, односно Митрополит најдаље до краја априла сваке године (чл. 6). Наставнике за богословске предмете поставља Свети архијерејски сабор односно Митрополит, а наставнике за привредне предмете поставља министар Народне привреде у споразуму са Светим архијерејским сабором односно са Митрополитом (чл. 7); наставници богословских предмета морају бити у монашком чину а остали могу бити и световњаци (чл. 8); школом управља Управник у монашком чину (чл. 9); управник уз помоћ млађих чланова одржава поредак и обезбеђује правилан рад у Заводу, нарочито пази на владање ученика у прва два разреда, како би оне који не одговарају позиву могао уклонити из Завода пре него се замонаше (чл. 10). Наставнички савет чине сви наставници. У наставнички савет улазе и помоћник управника, економ и лекар када се расправљају питања из њиховог делокруга (чл. 11). У први разред се уписују младићи Срби православне вере који су доброг владања и доброг здравља, који су завршили бар четири разреда основне школе и који нису старији од 18 ни млађи од 14 година. Ученици са телесним манама и недостацима не примају се у Завод (чл. 16). За све време школовања ученици живе у интернату (чл. 17) и носе одело монашког кроја (чл. 18). Школска година почиње 15. јануара а завршава се крајем новембра (чл. 20); прве две године рачунају се као године искушеничког борављења, после другог разреда ученици су обавезни да приме монашки чин, они који то не учине отпустиће се из Завода (чл. 22). Прописана су правила за рад и одмор, за ред у становима, у трпезарији, ред уопште, за одело, исхрану и казне за неуредност у извршавању дужности и за непослушност. Над учеником који се не би покоравао прописаном реду или би се иначе показао нерадан, или рђаве нарави и владања и после две опомене, употребиће се мере које су прописане за монашка лица, а после ових казна и на крају отпуштање из Завода. Ако би пак учинио какав тежи иступ, биће одмах отпуштен (чл. 7).¹⁰

Школа је била опремљена најпотребнијим училима а за пољопривредну праксу стављена је на располагање манастирска економија.¹¹ У настави богословских предмета водило се рачуна о принципу очигледности, а у пољопривредним предметима примењиван је практичан рад. Васпитање је саображено принципима монашког живота.

Први доступни подаци о испитима до којих сам дошао су из 1908. године. То је трећа генерација уписаних ученика. Испити су одржани децембра поменуте године у присуству двојице изасланика. Изасланик митрополита Димитрија био је Стеван Веселиновић, ректор Богословије Св. Саве, а Министарства народне привреде управник топчидерске економије. Ученици су на испитима показали завидан успех како из богословских тако и из привредно-економских наука. Изасланик министарства привреде изјавио је „да из привредно-економских наука ни у једној пољопривредној економско ратарској школи не прелазе се тако темељно науке нити се постиже такав успех“.¹²

¹⁰ Архимандрит Рувим, Монашка школа, *Духовна сѣража*, бр. 1 и 2, Београд 1910, 139-148.

¹¹ *Ушешитѣљ*, бр. 3, Београд 1909, 107.

¹² Испити у монашкој школи, *Духовна сѣража*, бр. 1, Београд 1909, 22.

Школске 1909. године примљено је у први разред монашке школе 12 редовних и два ванредна ученика.¹³ У сва четири разреда ове школске године било је 33 ученика.¹⁴ Предавања су почела 1. марта.¹⁵ Међу сталним наставницима који су живели у манастиру помињу се: архимандрит Арсеније, управник школе, архимандрит Рувим, помоћник управника и васпитач, и Живко Јосиповић, економ. Ванредни наставници су испомагали у настави и нису живели у манастиру. Ове године ванредни наставници су: Стеван Веселиновић, ректор Богословије Св. Саве, професори Богословије протосинђел Доментијан¹⁶ и синђел Доситеј¹⁷ и Платон, професор реалке.¹⁸

У монашкој школи су повремено организована предавања појединих угледних личности. Тако је јуна месеца 1909. године предавање одржао Милутин Савић, председник свиларског друштва на тему: *О важности свиларства у манастирској економији и неговоњу свилене бубе*. Ради веће очигледности у предавању је користио разне слике. Предавање је код ученика изазвало велико интересовање.¹⁹

Монашка школа је први пут прославила Св. Саву 1909. године. Славски колач пререзао је управник школе архимандрит Арсеније. Свечано предавање одржао је архимандрит Рувим на тему *О њој живовању Свештој Саве и њој живовању ђака монашке школе – Његових следбеника у служби Боју и своме народу*. После предавања изведен је пригодан програм, који се састојао из рецитација ученика и песама које је отпевао хор ученика „Свети Сава“.²⁰

Прослава је била лепо посећена. Од виђенијих гостију прослави су присуствовали руски протојереј Алексије Петровић-Миљцев из Берлина, др Чедомир Митровић, проф. Универзитета, професори Богословије протосинђел Доментијан и синђел Доситеј.²¹

Из прве генерације уписаних ученика, пошто су напунили 17 година, замонашили су се на празник Благовести три а на Ђурђевдан један ученик.²²

Четворица ученика – монаси Серафим и Никанор, Војислав Драгићевић и Миладин Луковић – честитали су 1909. године митрополиту Димитрију празник Оцева. Митрополита, који је био обрадован посетом ученика, поздравио је монах Серафим, ученик трећег разреда речима: „Ми смо дошли, у име свију наших дру-

¹³ Домаће и стране вести, *Духовна слиража*, бр. 2, Београд 1909, 67.

¹⁴ *Ушешитиљ*, бр. 4 и 5, Београд 1909, 163.

¹⁵ *Истио*, бр. 3, 107.

¹⁶ Доментијан је касније био епископ Нишки.

¹⁷ Доситеј (Васић) касније био митрополит Загребачки.

¹⁸ *Истио*, бр. 4 и 5, 164; бр. 6 и 7, 209. Платон (Јовановић) свештеномученик, потоњи епископ Бањалучки.

¹⁹ *Истио*.

²⁰ Хор је отпевао „Ускликнимо с љубављу“ и „Долине шунџе“. Рецитације: „Свешти Сава“ од монаха Валеријана, рецитовао Д. Буркић, ученик другог разреда; „Милој Босни“ М. Михајловић, ученик трећег разреда; „Сложимо се“ Б. Јовановић, ученик трећег разреда; „Љубише и неирџашеље ваше“ З. Милекић, ученик трећег разреда, „Ошацибина“ од Ђуре Јакшића, Здравко Милекић, ученик другог разреда, „У бој за слободу“ В. Драгићевић, ученик трећег разреда, „Аој Босно“ певао соло Божа Јовановић, ученик другог разреда. *Ушешитиљ*, бр. 1, 1909, 30.

²¹ *Истио*.

²² Домаће и стране вести, *Духовна слиража*, бр. 5 и 6, 1909, 205.

гова – ђака Монашке школе да Вам честитамо данашње ‘Оцеве’ са најлепшим жељама да данашњи дан дуго година дочекујете на срећу Српске Цркве и радост нашу. Честитајући Вам данашњи празник као своме духовном оцу и доброжелатељу, који се о нама истински и очински стара, дужност нам налаже, да се, као Ваши духовни синови, из превеликог поштовања и оданости одужимо и нашим обичајима везивања са клицањем: Исполаети Деспота!²³

Школу је на Велику Госпојину 1909. године посетио краљ Петар. Пред црквом га је дочекало братство манастира и ђаци Монашке школе. Краљ је разгледао станове, учионице, трпезарију и кухињу. Забележено је да је пробао јело, спремљено тога дана за ученике. По одласку краља Петра манастир је истог дана посетио престолонаследник Александар.²⁴

Прва генерација ученика Монашке школе завршила је школовање испитом 20. децембра 1909. године. Према извештају протојереја Добросав Ковачевића, изасланика на испитима митрополита Димитрија и Министарства просвете, испиту су присуствовали: министар просвете и црквених послова Јован Жујовић са начелником Мил. Поповићем, референтом за црквене послове Дим. Рошу и благајником подручног министарства; изасланик Министарства народне привреде био је Јован Александровић, чиновник истог министарства. На испиту је било 29 ученика, и то: из првог разреда 11, другог 4, трећег 7, четвртог 7. Један ученик из другог разреда био је болестан и није полагао испит. Према томе, у школи је било 30 ученика. Предмете су испитивали наставници који су предавали, осим Катихизиса који је предавао синђел Доситеј, али због његовог одсуства испитивао је архимандрит Доментијан.

У извештају протојереј Добросав Ковачевић каже да је успех на испитима уопште узевши одличан. Ипак, изасланик је имао и предлоге ради бољег спремања монаха за њихов будући рад. Скреће пажњу да би у идућој години требало још више обратити пажњу на рачун у првом разреду, јер је знање ученика стечено у основној школи недовољно и несигурно. Исто тако, требало би ученицима четвртог разреда у садашњи програм унети из Светог Писма бар кратко тумачење Новог Завета. Тако би ученици боље знали и разумели Свето Писмо а могли би се лакше наученим користити за беседе и поуке. Такође би било добро да се ученицима четвртог разреда из српског језика предаје бар вежбање у писању и састављању најважнијих административних ствари. Тиме би постали писменији и спремнији у административним пословима манастира.

Што се тиче практичног рада у башти, винограду, воћњаку, пољу и шуми, према саопштењу наставника ученици раде са великом вољом, пажњом и успехом. По тврђењу старешине манастира ученици редовно и усрдно похађају цркву, лепо и складно певају и читају. У манастиру су послушни, уредни и у пословима тачни.

Пошто по свршетку испита нису завођене оцене ученика у неку књигу, прота Добросав је сугерисао да не би било лоше да изасланици Митрополита уносе оцене о успеху ученика и стању школе у изваншњи записник, који би требало да се чува у школској односно манастирској архиви.

²³ Ушешкић, бр. 1, 1909, 30.

²⁴ Исто, бр. 8, 1909, 237.

По жељи Министра прво су испитани ученици четвртог разреда и из богословских предмета остали разреди. Приметио је да ученици мало уче из богословских наука и да би их требало нарочито упутити у правилном разумевању и објашњавању Св. Писма. Сматра да би требало примати одраслије ученике који се могу боље и свесније одредити за посао и позив и да учење траје две године.²⁵ Пред полазак из школе Министар је указао ученицима на значај и важност позива коме су се посветили.²⁶

Извештај о испитима из пољопривредних предмета сачинио је и Јован Александровић, изасланик Министарства привреде. У извештају наводи шта је из појединих пољопривредних предмета током године обрађивано.²⁷ Пошто нема годишњих оцена обратио је пажњу на општи успех „односно на то како ученици владају стручним појмовима и како се изражавају и у томе погледу успех је видан... Нарочито су добро савладани предмети ужег (локалног) значаја: виноградарство, градинарство, пчеларство и свиларство – предмети, који су свршеним ученицима ове школе, као будућој манастирској сабраћи старешинама од особите вредности с погледом на њихове уже (приватне) као и опште (народне) интересе, – околност, која појаву и опстанак овакве школе не само оправдава, већ у извесним границама и као потребу истиче“.

²⁵ Монашка школа, *Духовна сѝража*, бр. 1 и 2, 1910, 3-5.

²⁶ *Истио*, 57-58.

²⁷ 1. *Рајтарсѝво*. а) *Ойѝиѝи гео*. „Кратке поуке о познавању земље, врсте земаља, поправка земље, припремање земље за сетву, ђубре и ђубрење, избор семена, сетва, нега, жетва, берба, вршај и чување пољопривредних производа; познавање и руковање пољопривредним справама и машинама“.

б) *Посебни гео*. „Гајење стрнина, варива, окопавање, пићних, предивних, уљевних и трговинских биљака“.

2. *Градинарсѝво*. „Избор и припрема земљишта за градину, ђубрење, сејање и нега поврћа, производња семена од повртарских биљака, узимљавање поврћа, чување семена“.

3. *Ливадарсѝво*. „Значај ливада и пашњака уопште. Неговање и ђубрење ливада. Наводњавање и одводњавање. Косидба и сређивање сена. Подизање вештачких ливада“.

4. *Шумарсѝво*. „О шумском земљишту. Подизање шума природним и вештачким путем. Нега шума. Заштита шума. Подизање шумских расадника. Пошумљавање голети. Рационална сеча шума. Преносна средства. Познавање шумског дрвећа. Болести и штеточине и њихово сузбијање“.

5. *Сѝочарсѝво*. а) *Ойѝиѝи гео*. „О запату стоке. Појам о раси, соју. Одрѝивање старости. Избор грла за приплод. Храњење и нега стоке. Одгајивање младих грла. Гојење. Подизање сточних стаја. Прикупљање и неговање ђубрета“.

б) *Посебни гео*. „Познавање раса. Гајење говеда, коња, оваца и коза, свиња и живине. в) Прерада млека. г) Кратке поуке из пчеларства. д) Кратке поуке из свиларства“.

6. *Воћарсѝво*. „Положај и земљиште за воћњак. Производња садница. Калемљење, сађење воћака на стално место. Нега воћака. Берба и чување воћа (сушење воћа, печење ракије, прављење јабуковаче и пекмеза). Болести и штеточине воћака и њихово сузбијање“.

7. *Виноградарсѝво са ѝодрумарсѝвом*. „Важност виноградарства. Положај и земља за виноград. Размножавање. Сађење и подизање лозе. Сађење нових и подмлађивање старих винограда. Одгајивање чокота. Калемљење стратификовање и прпорене калемова. Нега винограда до рода. Доцнији радови у винограду. Берба. Превирање шире. Прављење белог и црвеног вина. Неговање вина. Болести и лечење вина“.

8. *Марвено лекарсѝво*. „Познавање разних сточних болести, њихово лечење и прва помоћ у тежим случајевима“.

9. *Геомеѝирија и земљомерсѝво*. „Прорачунавање, премеравање и снимање површина најпростијим земљомерским справама“.

10. *Уирава добара и рачуноводсѝво*. „Производна средства. Организација и управа имања. Поуке о вођењу економских и рачунских књига. Склапање годишњег рачуна. Прорачунавање чисте добити“.

(*Духовна сѝража*, бр. 1 и 2, 1910, 6-7).

На крају каже да је уређење школе и интернатски поредак, и поред недовољног простора, за похвалу „и да управа школска не превиђа и мере за интелектуално усавршавање својих ученика, у којем је циљу у школи основана и ђачка дружина *Монашки погмлагак*, која има и своју књижицу, са добро заступљеним бројем књига и часописа пољопривредне садржине, – доказ, да управитељ школе, већ раније опробани васпитач омладине, архимандрит Арсеније као и његов помоћник, архимандрит Рувим и наставник пољске привреде Живко Јосиповић, правилно схватају значај и циљ дотичне школе и да поверене им ученике упућују правцем, којим ће најкорисније послужити и свом позиву и свом народу и својој отаџбини.“²⁸

Школу је завршило свих седам ученика четвртог разреда. Јерођакон Софроније постављен је за сабрата ман. Раковице, монах Јоаникије упућен је у братство манастира Манасије, јеромонах Александар у манастир Чокешину. У Тимочку епархију упућена су двојица а у Нишку и Жичку по један.²⁹

Монашку школу издржавали су манастири према разрезу који је прописао Свети архијерејски сабор. Према објављеним подацима од 1906. до 1909. године манастири нису уплаћивали према разрезу Светог архијерејског сабора, већ колико је који манастир могао. Неки манастири нису сваке године уплаћивали за издржавање школе, док манастири Грабовац и Свети Стеван као и метоси нису дали ништа.³⁰

Године 1910. управник Монашке школе био је и даље архимандрит Арсеније. Архимандрит Рувим, намесник манастира Раковице и васпитач у Монашкој школи, био је послат за старешину манастира Наупаре,³¹ али је касније враћен поново за старешину манастира Раковице и предавача богословских предмета.³² Ове године је богословске предмете предавао и прота Добросав Ковачевић, професор Богословије. Црквено певање је предавао јеромонах Софроније, сабрат и намесник манастира Раковице. У међувремену је постављен за старешину манастира Светог Романа, па је овај предмет поверен јерођакону Никанору, сабрата манастира Суводола. Пољопривредне предмете предавали су: Владимир хаџи Илић, чиновник Главног савеза земљорадничких задруга³³ и синђел Јероним, који је студирао пољопривреду четири године. Истовремено је постављен за намесника манастира

²⁸ *Истио*, бр. 1 и 2, 1910, 5-8.

²⁹ *Истио*, бр. 1 и 2, 1910, 57-58.

³⁰ За издржавање школе уплатили су следећи манастири. **1906.** године: Стрмац, Дивљански, Ветски и Вратна дали су по 50 дин.; **1906-1907:** Св. Роман 150 дин., Студеница и Наупара по 500, Клисурса 200, Благовештење на Каблару 50, Никоље 100, Драча 200 и 100; **за 1906-1907-1908:** Сићево, Лепчински, Св. Стеван-Липовац, Велуће, Вујан по 50, Копорин 50 + 50 + 60, Темски 50 + 50 + 100, Крепичевац 20 + 40 + 40, Рајиновац 100, Св. Тројица 150 + 66 + 100, Љубостиња 200 + 100 + 100, Благовештење Страгари 200 + 50 + 100, Манасија, Витовница, Жича, Сретење по 200, Раваница 500 + 200 + 200, Каленић 500 + 1000 + 300, Јошаница, Петковица по 500, Вољавча – 100 + 100, Туман 300 + 300 + 200, Суково 150 – 150, Троноша 300, Враћевшница 500 + 200 + 200, Рача 500 + 800 + 800, Српско Подворје у Москви 1000; **за 1906-1907-1908-1909:** Манастирица 75 – 30 + 30, Грнчарица и Радовашница по 50, Миљков и Св. Петка по 100, Горњак, Чокешина и Суводол по 300, (Суводол за 1907. 380 дин), Раковица 500 + 500 + 1000 + 1000, Буково 500 + 1000 + 600 + 200, Боговађа за 1906. 500 дин. а за остале године по 1000. (Монашка школа, *Духовна слиража*, бр. 12, 1909, 420-421).

³¹ *Духовна слиража*, бр. 1 и 2, Београд 1910, 57.

³² др Душан Кашић, *цић. дело*, 56.

³³ Предавао сточарство и израђивање млечних производа свих врста.

Раковице и васпитача у Монашкој школи. Међутим, синђел Јероним је као непоуздан разрешен дужности и упућен у манастир Вољавчу своме духовном оцу архимандриту Гаврилу.³⁴

У манастиру Раковици замонашила су се 30. маја и 13. јуна 1910. године четири ученика Монашке школе и то: Константин Илић, добио име Кирило, Љубомир Весовић – име Герасим, Миладин Луковић – име Мирон, Милутин Бранковић – име Мојсеј.³⁵

У школи се свакодневно пазило на владање и понашање ученика; они који би својим понашањем показали да нису за будући позив, били би искључени. Тако су ове године искључена четворица ученика.³⁶

Године 1910. завршило је Монашку школу друго коло ученика. Годишњи испити су одржани 22. августа. Испитима је присуствовао и учествовао у испитивању и сам митрополит Димитрије. У његовој пратњи су били Стеван Веселиновић, ректор Богословије Светог Саве и Добросав Ковачевић, професор Богословије. У току испита дошли су Аца Живановић и Јован Марковић, чиновници Министарства народне привреде. Четврти разред завршило је седам ученика, који су одмах распоређени: за Београдску и Нишку епархију по двојица, а за остале епархије по један. Пред полазак из школе ученици четвртог разреда су се опростили од управника школе архимандрита Арсенија. У име другова опроштајни говор је изговорио јерођакон Мина. Он је између осталог рекао: „На разанку са овом школом узимам себи слободу, да Вам са ово мојих мало речи заблагодарим на Вашем труду и очинском старању, око добре спреме и примерног владања нашег монашког подмладка, које ће сада ступајући у јавни живот гледати да се по примеру и васпитању управља тако и да живи по саветима које је од Вас добило. Ја се надам да ћемо ми сви који смо под окриљем Вашим учили се и васпитавали бити понос и дика Ваша, јер и Спаситељево речи гласе ‘неће ући у царство небеско онај, који говори Господе, Господе, већ онај, који извршује вољу Оца мојега’“. На крају је пожелео архимандриту Арсенију дуг живот и постојано здравље.³⁷

Истовремено са Монашком школом у Раковици радила је више година и Монашка школа у манастиру Хиландару. Задатак школе је био да ученици науче лепо и са разумевањем да читају словенски и да добро науче црквено појање и грчки језик. Наставници хиландарске Монашке школе су били манастирски секретари и понеко од братије. Године 1910. управник Монашке школе био је синђел Гаврило (Дожић), потоњи патријарх Српски. Предавао је словенски и грчки језик. Црквено певање је предавао старац Нићифор. Школа је имала два разреда и око 20 ученика.

Хиландарска управа исказала је жељу да се Монашка школа из манастира Раковице премести у манастир Хиландар „како би се млади монаси запојили монашким духом са извора и научили да строжије испуњавају своје обете. Ако би се ово спајање извршило онда би управа Хиландарска код старог манастира Светог Василија на мору подигла нов конак за школу и школа би била на имању те

³⁴ Предавао сточарство и израђивање млечних производа свих врста.

³⁵ *Духовна слиража*, бр. 11 и 12, 1910, 390.

³⁶ Исто, бр. 11 и 12, 1910, 390.

³⁷ Исто, бр. 9 и 10, 1910, 314.

би се практични пољопривредни радови могли изводити.³⁸ Међутим ово је остала неостварена жеља.

За време Балканских ратова Монашка школа у Раковици није радила. По кључењу мира школа је обновила рад 1. октобра 1913. године и сусрела се са низом проблема, нарочито материјалне природе и питањем наставног кадра. Са проширењем Србије очекивао се и већи број ученика, што је изискивало и већа материјална средства. Пошто су манастири ратним приликама исцрпљени и нису у могућности да дају разрезе за издржавање школе, митрополит Димитрије се писмом од 16. августа 1913. године обратио министру просвете и црквених послова Љубомиру Јовановићу³⁹ с молбом да подејствује „да се за издржавање школе унесе у државни буџет бар 20.000 динара још за ову школску 1913/14. годину. Треба школи обезбедити ту помоћ и дати јој државне наставнике. А за доцније нека се ова школа огласи за државну. Јер ова је школа, са оваким уређењем, у истини потребна и цркви и држави.“⁴⁰ Министар је одговорио Митрополиту 23. августа исте године. У одговору се каже да је Митрополитов „предлог за издржавање Монашке школе касно дошао, и да се због тога није могла унети у нови буџет позиција на ову цел“.⁴¹ Министар обећава да ће од друге позиције одредити извесну помоћ школи, „но она не може бити ни приближно онолика, колику предлаже Ваше Високопреосвештенство“.⁴¹

Пошто се закаснило да се у нови буџет унесе позиција за издржавање Монашке школе, а с обзиром на Министрово обећање да ће помоћ дати са друге позиције, Митрополит га у писму 12. септембра моли да нареди да се та помоћ одреди. Обавештава га да школа почиње да ради од 1. октобра и да је нужно да се помоћ што пре изда „како би се подмириле најпрече њене потребе, јер у каси од разреза за сада нема довољно новца да би се потребе и без Ваше помоћи могле подмирити“.⁴² Министар просвете и црквених послова обратио се писмом 5. октобра министру финансија с молбом да донесе решење да се Монашкој школи „стави на расположење из кредита 6.000 динара“. На крају писма каже да је уверен да ће се министар и сам уверити да је овај кредит неопходно потребан „нарочито с обзиром на ту околност да су манастири приложили знатне суме за рањенике и за помагање породица пострадалих у рату, те према томе и донети повољно решење о овом питању, пошто би се у противном случају довео у питање и сам опстанак школе“.⁴³ У доступним документима нисам нашао одговор министра финансија.

Други проблем је био попуњавање наставног кадра с обзиром на то да је манастир Раковица био ван Београда па наставници нису радо пристајали да долазе ако за то не би имали одговарајући хонорар. Из писма заступника управника Монашке школе протојереја Добросави Ковачевића 14. октобра 1913. године министру просвете и црквених послова видимо да су школи била потребна два хонорарна настав-

³⁸ *Истио*, бр. 7 и 8, 1910, 256.

³⁹ Љубомир Јовановић био је министар просвете и црквених послова од 25. јуна 1911. до 22. новембра 1914. године. *Министри просвете Србије 1811-1918*, 136.

⁴⁰ Архив Србије МПС Ц Ф VII р 23/913; АЕБр. 1105, 16. август 1913.

⁴¹ *Истио*, ЦБр. 846, 23. август 1913.

⁴² *Истио*, АЕБр. 1215, 12. септембар 1913.

⁴³ *Истио*; ЦБр. 1296, 5. октобар 1913.

ника и то: наставник Српског језика за шест часова недељно и наставник Рачуна са четири часа недељно. Прота Ковачевић моли министра да одреди новчану помоћ за хонорар наставницима, јер ће се онда лакше моћи наћи наставници „који би пристали да долазе уредно на своје часове у Раковицу“.⁴⁴ Десет дана касније, 24. октобра, писао је митрополит Димитрије министру просвете и црквених послова обавестивши га да је школа почела да ради 1. октобра, али да нема довољно наставника за богословске предмете, а за пољопривредне предмете школа није имала ниједног наставника. Он је већ 16. августа молио министра за помоћ око постављања наставника за богословске предмете. Што тиче пољопривредних предмета, „који углавном дају карактер овој школи, Господин Министар Привреде ставио Нам је на знање, да не може школи дати државне наставнике, него треба да ти буду приватна лица, о којима би требало да се постара школа, или Ми лично“.⁴⁵ У наставку писма каже да је тражио да се школи врати њен пређашњи наставник Живко Јосиповић, који је сада државни чиновник, али је из Министарства одговорено да је Јосиповић као државни чиновник одређен за другу дужност. Митрополит моли министра да ступи у контакт с министром привреде па и са самом Краљевском владом да се постави наставник за привредне науке у Монашкој школи, који ће бити државни чиновник.⁴⁵

Митрополитово писмо од 24. октобра министар просвете и црквених послова проследио је министру народне привреде Јанковићу 9. децембра 1913. године с молбом да га извести о донешеном решењу.⁴⁶ У доступним документима нисам нашао одговор министра народне привреде.

У међувремену је управник Монашке школе архимандрит Арсеније поднео молбу да буде разрешен дотадашње дужности. Митрополит Димитрије је по усменом споразуму са министром просвете и црквених послова Љ. Јовановићем за управника Монашке школе поставио јеромонаха Јосифа (Цвијовића), суплента Богословије Светог Саве, потоњег митрополита Скопског. Саопштавајући ово писмом 6. новембра 1913. године министру Јовановићу моли га да нареди „да се приликом распореда предмета у Богословији, има у виду положај јеромонаха Јосифа и одреди му се такав предмет и време како би он могао без штете и по Богословију и Монашку школу долазити и вршити часове“.⁴⁷ Одговарајући на ово писмо митрополита Димитрија 15. новембра 1913. године министар Љ. Јовановић каже да је сагласан са постављањем Цвијовића за управника Монашке школе и да ће издати потрбна наређења око распореда часова.⁴⁸

Јеромонах Јосиф Цвијовић је 1914. године поклатио манастирској цркви дрвену дарохранилницу, која се и данас налази на часној трпези.⁴⁹

Рад школе прекинуо је Први светски рат. Школа ће обновити рад у веома тешким условима 1921. године.⁵⁰

⁴⁴ *Истио*; Ш. Бр. 89, 14. октобар 1913.

⁴⁵ *Истио*, АЕБр. 1888, 24. октобар 1913.

⁴⁶ *Истио*.

⁴⁷ *Истио*; АЕБр. 2096, 6. новембар 1913.

⁴⁸ *Истио*; ЦБр. 1435, 15. новембар 1913.

⁴⁹ др Душан Кашић, *циџ. дело*, 56; Еп. Сава, Јосиф (Цвијовић) митрополит Скопски 1932-1957, у: *Српски јерси од деветијој до двадесетјој века*, Београд-Подгорица-Крагујевац 1996, 261.

⁵⁰ Овим се исправљају досадашње тврдње у литератури да је школа обновила рад 1922. године.